

1_Karl-Johan-slo-flytebro-over-Svinesund-under-angrepet-på-Norge-i-1814_Bro-ble-liggende-i-mange-år_Her-illustrert-i-1826-av-WR-Wilson_HhS---Kopi.jpg

Svinesundsbron, skyltar visar vägen.

SVINESUND ett besöksmål i EKOMUSEUM GRÆNSLAND

Få platser i gränsregionen är så fyllda av olika epokers historia som denna trånga passage mellan två länder. Platsen har under århundraden lockat konstnärer som alla imponerats och inspirerats av fjordlandskapets skönhet och dramatik. Via E6 når man Gamla

NAMNET

Namnet Svinesunds ursprung är inte helt klarlagt men namnet går långt tillbaka, till Harald Hårfagres tid, och nämns flera gånger i Snorre Sturlasons kungasagor från 1200-talet. Under medeltiden utgjorde Svinesund gränsen mellan Ranrike och Borgarsyssel.

FORNMINNER

Redan under stenåldern fanns här människor som utnyttjade havets och fjordens resurser. På den norska sidan har flera boplatser registrerats på platåerna vid bland annat Rørbekk (Oscar Torpheimen). Vattnet stod då uppemot 60 meter högre än idag, dvs. nästan i kant med dagens brobana.

Nordväst om Svinesund ligger en stor fornborg från järnåldern uppe på Børsåsen. Här finns bevarade murar som skyddat mot angriparna. Också på den svenska sidan finns fornborgar precis vid bron, de så kallade tvillingborgarna.

MEDELTIDEN och BISKOP JENS NILSSØN

Under medeltiden fungerade Svinesund som en gränsmarkering mellan landskapen Viken och Borgarsyssel. Det är först på 1530-talet som Svinesund omtalas i källorna. Då handlar det om timmerhantering.

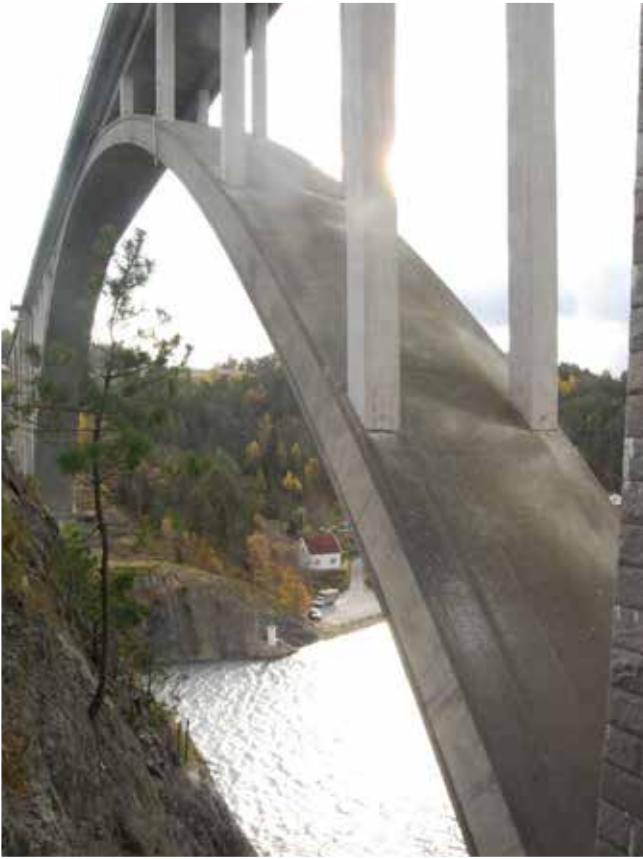
Då biskop Jens Nilssøn red på sina visitatsresor i slutet av 1500-talet omtalar han Svinesund. Redan då fanns en etablerad överfart.

"Saa droge wi offuer sundet met fergen i sudsudost 2 pilskud offuer. I nordoust it pilskud fra fergehusit ligger it hoigt berg, der paa sigis at haffue standit i slot hed Suinborg och der tuert offuer paa it andet berg paa den syndre side sigis och at skulle haffue standit it slot."

Jens Nilssøn 6 mars 1594

ROSKILDEFREDEN 1658

Genom freden i Roskilde 1658 kom Bohuslän att tillfalla Sverige och riksgränsen mellan Sverige och

5_Svinesundbroa_detali_Foto-Svein-Norheim_DSC_6772.jpg

Norge drogs mitt i sundet. Där byggdes ett färjeläge på båda sidor av sundet, och båda land anställda en färjkarl. Här fanns också gräns-postkontor och tullstationer på båda sidor av gränsen.

Kriget var dock inte slut april 1658 utan samma år befestes båda sidor av sundet. En större skans uppfördes från 1675 på Kjeøa vid Sponviken som bas för anfall mot Sverige och för att bevaka innseglingen till Halden. Den fungerade också som lås för sjöangrepp mot Fredrikstens fästning som var uppförd från 1661.

KARL XII

Även på svensk sida anlades ett befästningsverk av Karl XII i 1716, som kom att kallas Sundsborg. Detta ligger ovanför bebyggelsen vid färjeläget men har bara vallar och stenmurar bevarade. Sundsborgs tid som befästning varade endast mellan 1716 och 1719 och revs av norrmännen kort efter den svenska arméns nederlag på Fredrikstens fästning 30 november (no. tidsräkning: 11. desember) 1718.

FÄRJEMANNEN

På norska sidan uppfördes efter kriget nya färjehus och byggnader för färjemannen Gunder Jonsson. Under 1600-talets slut och hela 1700-talet har vi bemannade färjeställen på båda sidor samt ett gästgiveri på svenska sidan.

Den gamla landsvägen från färjeläget, Kungsvägen, gick tvärs genom lägret på Sundsborg. Vägen var en viktig kontakt för bl.a. postryttare mellan de gamla huvudstäderna Köpenhamn och Oslo. De branta nedfarterna på båda sidor färjelägena var omtalade för sin farlighet, speciellt vintertid då hästar och vagnar ibland måste säkras med rep, stockar och stenar för att inte färden skulle bli för snabb – och halsbrytande. Resandet förr var ett riktigt äventyr. Från och med 1758 lades den norska posttransporten till utlandet över Svinesund och färjemannen erhöll 4 daler per år för att ombesörja transporten över fjorden.

GUSTAV III

Den svenske kungen Gustav III besökte Svinesund 1772. Här roddes han vidare mot Halden och fästningen för att förbereda ett storpolitiskt möte. Flera resenärer har under 1700-talets mitt beskrivit vedermödorna av att ta sig nedför och uppför backarna till färjeöverfarten, men också om platsens historia.

"I thenna Hogdals Socken ½ mil från Fridrickshald, ligger Swinsund, rättare Swenasund, effter en gammal Chrönicka, hvaräst alla resande till ock från Norrige, färjas öfwer med en stor pråm, som tar in både Hästar

och Careter på en gång, ock är ej längre än et Musquets Skott öfwer. 1716 hade sal. Kong Carl låtit anlägga en Läncke-Brygga ther, på hwilken vår Swänska Armée marcherade öfwer, in åt Norrige, tå ock ther på klip-porna bygdes åtskilliga Baraquer, Proviand-Bryg- och Bakare-Huser, jämwäl små skantzar 12 till antalet."

KRIGET 1808 - 1814

I samband med konflikterna på 1800-talets början kom Svinesund i centrum återigen. Skansarna be-fästes och en svensk officer fick sätta livet till under en parlamentering, 1814 slogs en stor pontonbro över fjorden och de svenska trupperna marscherade in i Østfold. I augusti enades man om fred och i Moss undertecknades konventionen, som innebar union mellan Norge och Sverige.

Efter kriget och unionens bildande genomfördes flera förbättringar av vägarna. På norska sidan eta- blerades 1839 ett postkontor i empirebyggnaden vid Gamle Svinesund. Gården hade övergått i släk- ten Møllers ägo och skulle så förbli ända in på 1900-talet. Postmästare Møller på utvecklade sin verk- samhet och drev båtbyggeri. Själv var han en mycket duktig nöjesseglare och vann många regattor.

ÅNGSÅG och JÄRNVÄG

I mitten av 1800-talet växte bebyggelsen på svenska sidan och en ångsåg uppfördes vid Carlsvik. Vid 1800-talets slut utvecklades ångfartygen och många transporter kom att ske sjövägen. Även järnvä- gen från Oslo över Halden till Dalsland kom att påverka resvanorna och Svinesund kom att hamna vid sidan. Postkontoret lades ner då posten sändes med järnväg, och ända fram till bilismens utveckling i mitten av 1900-talet var det ganska stilla i Svinesund. I bilismens barndom färjades bilarna på pråmar, som drogs av motorbåtar. Här vid vändplatsen ses den stenskodda rampen till färjan, färjkarlens röda båthus och strax bakom det lilla krämfärgade tullhuset. Allt blev överflödigt när bron byggdes.

UNIONSKRIS OCH UPPRUSTNING

BRO MED FÖRHINDER

Efter unionsupplösningen 1905 blev funderingarna på en järnvägsanslutning mellan Bohuslän och Østfold allt starkare men förslagen förkastades. 1932 föreslog riksdagsman Carl O Lindhagen att en kombinerad järnvägs- och vägbro skulle byggas över Svinesund. En svensk-norsk kommitté tillsattes och olika alternativ utreddes. Från svensk sida drev man ett broalternativ i granit. Detta både för att stimulera arbetstillfällena inom stenindustrin och för att få en bro som tålde tung trafik. 1938 beslöt såväl Stortinget som Riksdagen att uppföra en vägbro enligt det svenska alternativet. I april 1939 star- tade arbetet av firman Armerad Betong i Malmö. Under ledning av Albin Olsson var som mest 140 man sysselsatta i arbetet. De stora träbågarna reste sig över sundet och vid påsken 1940 var pelarna klara på båda sidor, liksom brospannet.

Arbetet med bron över Svinesund startade 1939. 9 april 1940 invaderade Tyskland Norge och bro- bygget stoppades. Den 16 april står emellertid den tyska ockupationsmakten på norska sidan vid Svinesund. Arbetet stannar upp och befästningar anläggs på båda sidor. Under slutet av 1940 startar så byggnadsarbetena på bron igen. På sommaren 1942 var bron nästan helt färdigställd, men kom att stå avspärrad ända fram till freden den 8 maj 1945. Bron var minerad under kriget. Ett blixtnedslag orsakade en explosion i brospannen. Eller var det sabotage?

Tyska Wehrmacht upprättade endast några dagar efter invasionen en bas vid Svinesund och började ombyggnationen av Hjelmkollen. Man byggde därefter omfattande skyttegravar på Kjeöya utanför Sponviken västerut. Dessa var främst för bevakning av svenska sidan och inloppet till Idefjorden. På svenska sidan rullades kilometervis med taggtråd ut och olika staketkonstruktioner förstärkte skyddet mot fjorden och den eventuella fienden, ofta i samma lägen som det gamla Sundsborg. Sammanlagt

byggdes omkring 70 værner, skyddsrum og næsten av ulike typer og storlekar i området. Utefter fjorden finns också flera platser som fick strategisk betydelse i samband med flyktingströmmen under kriget.

Den 15 juni 1946 invigdes bron. Den hade då kostat cirka 3.3 miljoner. Invigningen förrättades av kung Haakon och kronprins Gustaf Adolf inför uppskattningsvis 15.000 intresserade deltagare. Efter högtidligheterna på bron begav sig de kungliga gästerna till Strömstad för middag på restaurang Skagerack. Dagen var en festdag för alla i Haldenområdet, då man fick vandra över till svenska sidan på den nya bron. Gränskontrollen var dock hård efter kriget och alla måste ha passersedel.

År 1946 passerade sammanlagt cirka 6.300 motorfordon över Svinesund från Norge till Sverige. Alla kontrollerades av tullen. 1950 invigdes en ny tullstation på den norska sidan. Denna låg mitt i vägbanan. På 1980-talets mitt passerade 2.8 – 2.9 miljoner motorfordon i båda riktningarna över Svinesund. Idag är siffran över 3 miljoner.

Bron är sedan 2005 ett gemensamt svenskt-norskt byggnadsminne och området på svenska sidan är av riksintresse. Färjeläget är ett av Vägverkets vägminnesområden. På norska sidan är Gamla Svinesund skyddat av kulturminneslagen.

Och en ny bro er uppfört över Svinesund några kilometer vest for den gamla bron. Bron ble öppnat i 2005.

Litteratur

Vägverket. Vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län (1986): "Bro mellan Sverige och Norge över Svinesund".

Rolf Danielsson og Arvid Johanson (1996): «Svinesund. Bron, gränsfolket och historien / Brua, grensefolkjet og historien».

Mogens Skovborg (2005): «Gamle Svinesund. Historien om et færgested».

Svein Norheim (2012): «En kulturminneseilas på Ringdalsfjorden og Iddefjorden». Økomuseum Grenseland.

Anbefalt lesing:

Svein Norheim: «Svinesund angripes»: <http://www.1718.no/svinesund-angripes/>

Svein Norheim

Svein Norheim: «Bru over Svinesund»: <http://ostfold1814.no/temaer/lokaliteter/bru-svinesund/>

Svein Norheim: «Skuddet ved Svinesund 29. juni 1808»: <http://ostfold1814.no/temaer/skuddet-ved-svinesund-29-juni-1808/>